
Illa de Xàtiva

Autor:

Data de publicació: 06-06-2009

Qualsevol nen que es llegeixi l'informe d'en Lopez Piñero (el que va trobar el mapa on diu "Illa de Xàtiva"), s'en adonarà que té raó i que és obvi que Felip V, per motius de tots coneguts va decidir suprimir tot rastre del primitiu nom de l'Illa un cop va haver socarrat Xàtiva.

El geògraf i pilot xativí Diego Ramírez de Arellano en 1620 havia estat qui va confirmar, al circumnavegar l'illa, que la Terra Magellanica no era un continent. Feta la constatació, Ramírez de Arellano, que com s'ha dit, era xativí, va batejar l'illa com Illa de Xàtiva.

Mapa de 1635 amb el nom de "Terra del fuogo" limitat només a la costa nord (la part que va veure Magalhaes), a l'illa l'anomena Magellanica

Qualsevol nen que es llegeixi l'informe d'en Lopez Piñero (el que va trobar el mapa on diu "Illa de Xàtiva"), s'en adonarà que té raó i que és obvi que Felip V, per motius de tots coneguts va decidir suprimir tot rastre del primitiu nom de l'Illa un cop va haver socarrat Xàtiva.

El geògraf i pilot xativí Diego Ramírez de Arellano en 1620 havia estat qui va confirmar, al circumnavegar l'illa, que la Terra Magellanica no era un continent. Feta la constatació, Ramírez de Arellano, que com s'ha dit, era xativí, va batejar l'illa com Illa de Xàtiva.

Però fins no fa gaire, quan ho va destapar en Lopez Piñero, en Ramírez de Arellano ha constatat als arxius espanyols com nascut a Madrid, atès que com a gran navegant i cosmògraf se li va posar el seu nom a unes de les Illes per ell trobades i els grans personatges no poden ser de Xàtiva.

Aparició de la denominació Illa de Xàtiva

Illa de Xàtiva és la primera denominació que va rebre l'illa principal de l'arxipèlag de la Terra del Foc, illa que actualment es diu Isla Grande de Tierra de Fuego (Illa Gran de Terra del Foc).

Mapa de Diego Ramírez de Arellano amb l'Illa de Xàtiva i part de la Patagònia

Fins a principis del segle XVII es considerava que el que hui es coneix com Terra del Foc era un continent austral desconegut. Així apareix als mapes de Giacomo Gastaldi 1546 i al d'Anvers Abraham[1] del 1579 sobre l'oceà pacífic on es dibuixa una gran massa de terra al sud del continent americà.

Aquesta "suposada" gran massa de terra apareix en els mapes de l'època com: "Terra australis", "Terra magellanica" o també "Terra incognita" encara que al llarg de la seva costa nord apareix el nom de Terra del fuogo. Els motius rau en què durant l'expedició Magalhães s'observaren constants focs en aquesta costa nord del que hui és l'illa anomenada

Illa Gran de Terra del foc sembla que provocats pels aborígens. Per això s'anomenà Terra del fuego la costa nord d'aquest suposat continent, el nom del qual s'empraria durant el segle XVII per denominar l'illa: "MAGELLANICA".

Va ser el geògraf i pilot valencià Diego Ramírez de Arellano en 1620 el que confirmà que no es tractava d'un continent, sinó d'una illa. Feta la constatació, Ramírez de Arellano, que era de Xàtiva, va batejar a l'illa com Illa de Xàtiva. El motiu pel qual el Pilot valencià havia viatjar allí era una encomana reial, arran de notícies prèvies que havien arribat a Europa sobre l'expedició holandesa de Jacob Le Maire. Va ser aleshores que Felip III encarrega a Ramírez de Arellano i als germans Nodal que confirmaren les notícies sobre un possible pas cap a l'oceà Índic al sud de l'estret de Magallanes de manera que les denominacions de les terres descobertes o cartografiades, quedaven oficialitzades immediatament. Al respecte es conserva l'informe que Diego Ramírez de Arellano va fer en qualitat de Pilot Major de la Casa de Contractació i que es titula El reconocimiento del estrecho de Magallanes y San Vicente. Així mateix es conserva a l'Arxiu Nacional, el mapa que podeu veure a la il·lustració adjunta (original o possiblement còpia de Diego Ramírez de Arellano).

Desaparició i censura de la denominació Illa de Xàtiva

No està ben clar perquè aquesta denominació no s'ha conservat, però segons diu José María López Piñero,[2] la causa va ser el posicionament de la Ciutat de Xàtiva a favor de la causa Maulet. Aquesta va conduir al desmesurat càstig de Felip V sobre la ciutat que es coneix com a l'extermini de Xàtiva, la pretensió del qual era no sols fer desaparèixer-la, sinó esborrar, fins i tot, la seua memòria. Per aquest motiu, es va eliminar també la denominació Illa de Xàtiva i aquesta no va tornar a aparèixer en cap mapa. El fet que fora substituïda per Terra del Foc pot estar relacionat no sols en què fora un nom ja existent, sinó, com ha fet notar l'escriptor de Xàtiva Toni Cucarella,[3] amb el fet que la part més destacada del càstig de Felip V va estar l'incendi patit per Xàtiva el 17 de juny de 1707 (sens dubte, l'incendi més gran patit en les poblacions de la Corona d'Aragó en una de les seues ciutats més grans d'aleshores). L'antic nom es convertí així en una oportuna metàfora del que havia passat a Europa.

Actualitat

Després que la notícia sobre l'antic nom eixira en premsa el juny de 2007 [4] l'alcalde de Xàtiva i president de la diputació de València Alfonso Rus va proposat recuperar l'antic nom d'alguna o altra manera.[5] Tot i la sorpresa amb que la notícia va ser rebuda, ja es coneixia de feia temps que alguna vegada havia existit una "Illa de Xàtiva", car així ho havia recollit Juan Huerta Morrión en una publicació de la Fira de Xàtiva de 1984,[6] així com també el Consell Valencià de Cultura[7] en una ponència per al Museu Marítim de València. En aquesta darrera ponència, fins i tot, es mencionava l'existència del mapa, cosa que Juan Huerta no dia així com tampoc mencionava que l'Illa de Xàtiva era Terra del Foc. La novetat per tant, va estar la publicació d'un d'aquests mapes el juny de 2007.

Extermini de Xàtiva

L'extermini de Xàtiva és l'intent per part del rei borbó Felip V d'esborrar físicament, històricament i jurídica, la ciutat de Xàtiva.

Aquesta expressió, "extermini", va ser utilitzada pels valencians per a Xàtiva abans que s'aplicara a l'intent d'eliminació per part dels nazis de diferents grups humans com els jueus, els eslaus, els dissidents polítics, etc. Així ho prova, per exemple, el títol del llibre publicat per Ventura Pascual i Beltran el 1925: Datos para la historia del Exterminio de Játiva en la guerra de Sucesión on s'apleguen els testimonis escrits en castellà i català sobre el tema.

L'extermini de Xàtiva tingué com a funció donar un càstig exemplar que atemorira a la resta de valencians i propiciara la seua submissió davant les forces borbòniques durant la Guerra de Successió. Tot i que és cert que hi hagué altres incendis, com Quart de Poblet o Vila-real, el que resulta innovador no sols en la Guerra de Successió, sinó en la història d'Europa, és l'intent d'esborrament no sols físic, sinó històric, jurídic i, fins i tot metafòric d'una població. El motiu pel qual es trià Xàtiva és doble:

per un costat per la seua forta resistència davant les tropes borbòniques de D'Asfeld i per un altre per tractar-se de la segona ciutat del Regne de València i per tindre llavors un valor simbòlic afegit pel que representava per a tots els valencians: Castigant a Xàtiva, es castigava a tots els valencians.

Les paraules del mateix Felip V són il·lustratives:

"L'obstinada rebel·lia amb què fins als termes de la desesperació varen resistir l'entrada de les meues armes els veïns de la ciutat de Xàtiva, per a fer irremissible el crim de la seua perjura infidelitat desatenent la benignitat amb què repetides vegades els vaig flanquejar el perdó, vaig emprar la meua justícia a manar-la arruïnar per a extingir la seua memòria, com es va executar per a càstig de la seua obstinació, i escarment dels que intentessin seguir el seu mateix

error."[1]

Així, després del setge de Xàtiva i durant i després l'assalt i el saqueig, no sols s'agredí la milícia, els maulets i aemiquelets que la defensaven (cosa normal en una confrontació bèl·lica), sinó també la població civil indefensa. Arran dels informes que els seus generals Berwick i D'Asfeld li havien elevat, Felip V signa l'ordre d'incendiar Xàtiva, que fou executada el 19 de juny de 1707. Uns dies abans, els supervivents capturats havien estat trets de la ciutat per la força i deportats a Castella, i es valorà, fins i tot, la possibilitat de deportar-los a les Índies. Molts d'ells moriren durant la deportació.

Durant l'incendi, les tropes castellanques que l'executaren, comandades pel brigadier Chaves, van posar especial cura en la destrucció d'edificis oficials de la ciutat. Així, l'edifici gòtic del consistori xativí quedà completament en ruïnes, i amb ell es cremaren tots els arxius municipals, els quals no sols ho eren de la ciutat sinó de la Governació de Xàtiva ("Governació dellà lo Xúquer"), amb la qual cosa es perdé gran part del bagatge documental del Regne de València.

Una vegada acabat l'incendi i despoblada la ciutat, Felip V dóna l'ordre de crear-ne una nova i "fidelíssima" (sic) que es diguera Colonia Nueva de San Felipe. Aquesta població nova duria el nom del rei que la creava i no havia de tindre cap mena de vinculació amb l'anterior. Així es pensava omplir-la amb població nova o amb els (ex-)xativins proborbònics que pogueren demostrar la seua fidelitat. Per a aquesta ciutat es crearen unes noves ordenances i Macanaz encomana un disseny arquitectònic i urbanístic de nova planta. El qual, una vegada enllestit, requeria enderrocar tot el quedava de la ciutat (llevat dels edificis religiosos) per tal de poder edificar la nova. Al respecte es crearen les companyies de cavar a partir dels habitants dels pobles veïns que tenien com a funció enderrocar les cases de Xàtiva, però a les quals s'animà a emportar-se tot el que trobaren.

Així les coses, la ciutat fou cremada, enderrocada i sotmesa a la rapinya, i la seua població assassinada o deportada.

La cosa no acabà aquí, però, ja que el nom de Xàtiva fou substituït a tots els mapes i documents oficials pel de San Felipe. Fins i tot, fou eliminat dels mapes la denominació Illa de Xàtiva que, fins aleshores s'havia aplicat a l'illa gran de Terra del Foc. Passant així, no sols d'una eliminació física i jurídica, sinó també a una eliminació metafòrica, lingüística.

Val a dir que la mancança de pressupostos i la caiguda en desgràcia de Macanaz impediren l'enderrocament total i la realització de la nova planta urbanística de San Felipe. A més, tot i que Xàtiva estigué despoblada durant gran part del segle XVIII, una part de l'antiga població anà retornant amb el temps i, finalment, gràcies sobretot a Joaquim Llorenç Villanueva, la ciutat recuperà el seu nom amb les Corts de Cadis.

El 2007, es van realitzar diferents actes commemoratius del 300 aniversari de l'incendi i extermini de Xàtiva. Entre d'altres un gran nombre de xativins vinculats al món de la cultura va signar el Manifest de Xàtiva 1707-2007.

egeu també

Terra del Foc
Extermini de Xàtiva
Socarrats

Referències

[1] Vegeu una reproducció en línia d'un dels mapes d'aquest cartògraf, on es pot comprovar que no hi ha cap illa al sud d'Amèrica.

José María López Piñero La tecnología de la navegación en la España renacentista Ajuntament de València, 2007, darrer capítol del llibre dedicat a Diego Ramírez de Arellano.

[2] Breu article d'opinió de Toni Cucarella sobre la notícia donada pel periòdic Levante

[3] Notícia del diari Levante.

[4] Notícia de El Diario del fin del Mundo, periòdic de Terra del Foc

Juan Huerta Morrión Diego Ramírez de Arellano, "el cosmógrafo Ramírez" dins de Xàtiva, Fira d'Agost, 1984, Ajuntament de Xàtiva, 1984.

Consell Valencià de Cultura, Comissió de Promoció Cultural, Ponència del Museu Marítim, octubre de 1998, pdf, pàg. 2.

Bibliografia

José María López Piñero La tecnología de la navegación en la España renacentista Ajuntament de València, 2007.
Juan Huerta Morrión Diego Ramírez de Arellano, "el cosmógrafo Ramírez" dins de Xàtiva, Fira d'Agost, 1984,

Ajuntament de Xàtiva, 1984.

Consell Valencià de Cultura, Comissió de Promoció Cultural, Ponència del Museu Marítim, octubre de 1998, pdf.

Enllaços externs

[5]PDF mencionat en la bibliografia del Consell Valencià de Cultura.